

Innledning

Opprettelse, organisasjon, avdelingsstruktur

Fra 1811 hadde landet en Kanal- havne- og fyrdireksjon. Ved kgl. res. 28.4.1820 ble Kanal- havne- og fyrdirektørembetet opprettet. I 1841 (kgl.res.26.3) ble stillingen delt, slik at man fikk et eget fyrdirektørembete.

I 1875 var det mer enn hundre betjente fyr under fyrvesenets administrasjon. I 1910 var det 150. I 1950 dreide det seg om 146 fyrstasjoner med fast betjening, 2260 fyrlyamper og omkring 11 500 faste og flytende seilmerker. Arkiver fra de enkelte fyrstasjonene som f. eks. vaktjournaler, avleveres til statsarkivene.

Ved opprettelsen av Kystdirektoratet 1.6.1974 ble Fyrdirektoratet slått sammen med Havnedirektoratet og Losdirektoratet.

Departementstilknytning

Før 1760 lå fyr- og havnevesenet i Danmark-Norge dels under Rentekammeret, dels under Sjøetaten. Deretter ble fagområdet lagt under Generaltollkammeret. Fra 1819-1861 var både havnevesenet, fyr- og merkevesenet, samt losvesenet underlagt Ekspedisjonskontoret i Marindepartementet. Etter 1861 fortsatte fyr- og merkevesenet å ligge under samme departement som forsvaret til sjøs, mens havnevesenet sammen med kanalvesenet kom til å ligge under Veikontoret i Indredepartementet. Tabellen nedenfor viser saksfeltenes vandring mellom departementskontorene fra 1860-1960.

		FYR/MERKE	LOS	HAVN	KANAL/ VASSDRAG
Mapo	Ekspedisjonsktr.	1861-1885	1861-1885		
Indr	Veiktr.			1861-1869	1846-1885
Mapo	Veiktr.			1870-1884	
Arb	Veiktr.			1885-1890	1885-1890
Arb	Kanal-, havne- og bygningsktr.			1891-1900	1891-1900
Arb	Vassdragsktr.			1901-1917	1901-1917
Arb	1. Vassdrags- og havnektr.			1918-1921	1918-1921
Arb	1. og 2. Vassdragsktr.				1922-1924
Arb	Vassdragsavd.				1925-1946
Fors	Ekspedisjonsktr.	1885-1896	1885-1896		
Fors	Marineavd., 1. og 3. ktr.	1897-1926	1897-1940		
Hind	Fiskeriktr.	1927-1936		1922-1936	
Hind	Fangstktr.	1937-1940		1937-1940	
Sjø	Ktr. for navigasjons- og merkevesen	1941-1943	1941-1943	1940-1943	
Nær	Ktr. for havne-, fyr- og losvesen	1944-1945	1944-1945	1944-1945	
Hind	Ktr. for havne-, fyr- og losvesen	1945-1947	1945-1947	1946-1947	
Hind	Avd. for vassdrags- og elektrisitetsvesen				1946-1947
Indu	Avd. for vassdrags- og elektrisitetsvesen				1947-1960
Indu	Ktr. for havne-, los- og fyrvesen	1947-1952	1947-1952	1947-1952	
Fisk	Ktr. for havne-, los- og fyrvesen	1953-1960	1953-1960	1953-1960	

Arb = Arbeidsdepartementet 1885-1946
Fisk = Fiskeridepartementet 1946-
Fors = Forsvarsdepartementet 1885-
Hand = Handelsdepartementet 1947-

Hind =	Handels- og Industridepartementet 1947-
Indr =	Indredepartementet 1846-1902
Indu =	Industridepartementet 1947-
Mapo =	Marine- og postdepartementet 1861-1885
Nær =	Næringsdepartementet 1943-1945
Sjø =	Sjøfartsdepartementet 1940-1944

Etter andre verdenskrig har fyrvesenet vært forvaltet av et departementskontor for havne- fyr og losvesen. Fra 1953 har dette kontoret sortert under Fiskeridepartementet.

Arkivene

I årene 1983-1985 avleverte Kystdirektoratet 127 hyllemeter med arkiver etter Fyrdirektoratet. Dette er registrert i katalog 1287.2/11, bind I og II. Der er kopibøker og journaler tilbake til 1841. Kopibøkene går fram til 1963 og journalene til 1951. Det ble også avlevert forskjellige registre til disse protokollene ført etter navn på fyr- og fyrlamper. Mesteparten av de løse dokumentene i Fyrdirektoratets arkiv fram til 1910 er gått tapt i en brann. Pakkesakene omfatter årene fra ca. 1910-1960. Saksarkivet er i all hovedsak ordnet etter navn på fyrene. Men innimellom er det mapper av mer generell karakter og mapper om fyrlamper og fyrskip. Saksarkivet som er registrert i bind I-II, ligger i nummererte mapper fra nr.1 til nr. 824. Enkelte mappenummer består av flere mapper merket a, b, c osv. Noen mapper som 707 og 754, manglet ved avlevering. Et alfabetisk stikkordregister gjør det mulig å finne fram til hvilke mapper som inneholder informasjon om de enkelte fyrene.

De arkivsakene som er registrert i denne katalogen (bind III) ble avlevert i tidsrommet 1995-2004 og utgjør til sammen 51 hyllemeter. Det materialet som ble avlevert i 1995 og 1998, består hovedsakelig av et større saksarkiv som utgjør fortsettelsen av det "mappearkivet" som er omtalt ovenfor. Det ble imidlertid også avlevert enkelte protokoller. Også i 2001 og 2004 ble det avlevert en del protokoller.

Noen av protokollene som *register til kopibok for fyrene* 1948-1962 og *journal* 1961-1965 er en direkte fortsettelse av de tidligere avleverte journal- og kopibok-seriene. Kopibøker og journaler er registrert i ASTA som serie B og C. Der finnes også en kombinert journal og kopibok for *Rædningsvæsenet* fra 1854-1891.

Mappearkivet (D) som vesentlig består av saker vedrørende fyr og fyrlamper, utgjør mesteparten av det materialet som er registrert i denne katalogen. Det er ordnet etter nummer som viser til gamle mapper i Fyrdirektoratet. Helt fra direktoratets opprettelse til Fyrdirektoratet opphørte som egen institusjon i 1974 har man arkivert etter det gamle mappesystemet. Ved ordningen har vi beholdt arkivenes tungvinte proveniens. Alt materialet som var merket med mappenummer, er registrert med mappenummer. Disse numrene går fra 800-1002. En del av mappene har a, b, og c- mapper, og langt fra alle nummer mellom 800 og 1002 er med. Hovedparten av arkivet er fra tidsrommet 1928-1973, med der er enkelte dokumenter helt fram til 1981.

En eske med registerkort for fyr mv. som er registrert under C (nr. 3), gjør det lettere å finne fram til materiale om bestemte fyr. Kortene står alfabetisk, og for hvert fyr ser det ut til å være henvisninger til alle relevante mappenummer, også til mapper som er registrert i katalog I og II. På kortene kan man også finne viktig informasjon om fyrene, som f. eks. tidspunkt for nedleggelse.

For å lette framfinningen i arkivet er et par mindre serier innenfor mappesystemet registrert for seg. Det gjelder materiale om fartøy (Fa), om havnestyrenes korrespondanse (Ea) og et generelt saksarkiv etter emne (Ec). Mappenumrene er imidlertid hele tiden beholdt.

Utenom mappesystemet er det et alfabetisk ordnet korrespondansearkiv (Ee), dels etter emne, dels etter korrespondansepartner. Dette skriver seg vesentlig fra 1930- 40- og 50- tallet, men det finnes enkeltdokumenter tilbake til 1876. Også her er en god del korrespondanse ordnet alfabetisk på de enkelte fyrene eller tåkesignalene.

I siste del av perioden ble det opprettet arkiver som ble ordnet etter mer moderne arkiveringsprinsipper. Det gjelder et mindre arkiv fra 1960- og 70-tallet ordnet etter et arkivnøkkelssystem med tallkoder (Ed). Dette er imidlertid dobbelt-klassert i og med at også de gamle mappenumrene er påført. Som ellers er disse numrene beholdt i det nye registratret.

Også enkelte protokoller som er registrert under serie Fd (diverse protokoller), går inn i samme rekke som tidligere avleverte protokoller. Det gjelder *inspeksjonsprotokoller for fyrene 1882-1949*. Ellers inneholder serie Fd en sammenhengende rekke *undersøkelses- og reiseprotokoller* fra 1890-1977, med egne registre. Der er også lignende protokoller for merker og bøyer. En protokollrekke fra årene 1823-1929 har betegnelsen *beskrivelse av fyr*. Tidligere er det avlevert en lignende serie for fyrlamper.

Under serie Fe er det registrert skipsjournaler for fyrvesenets fartøy fra årene 1876-1972. Serie I inneholder materiale om fyrlamper fra årene 1897-1978. Serie H og J gjelder merkeoppsynsmenn og merking fra 1883-1980.

Fyrdirektoratets arkiv har ellers en rekke småserier (Eb, Fb, Fc, Ff, P, R, X, Za og Zb), som bl.a. inneholder tilsynskontrakter, personalsaker, regnskap, trykksaker og rundskriv.

Enkelte arkivsaker i Fyrdirektoratets arkiv går noen år fram i tid etter direktoratets nedleggelse i 1974 og er skapt i Kystdirektoratet. Dette gjelder protokoller eller saker som vesentlig er fra tida før 1974. Blant Kystdirektoratets arkivsaker om fyrvesenet (serie G) finnes det imidlertid også materiale som stammer fra Fyrdirektoratet (jf. katalog 1287. 2/12).

I serie Fd (nr. 27) er det en fortegnelse over "tegnemapper" for fyr og fyrlamper fra 1820-1944. Mesteparten av Fyrdirektoratets kart og tegninger er plassert i Riksarkivets kartsamling og registrert i egne kataloger (1831/93). Enkelte tekniske tegninger av fyr finnes imidlertid i serie T i Fyrdirektoratets arkiv.

Fyrdirektoratet har også avlevert en mengde fotografier. Det dreier seg vesentlig om glassnegativer, men der er også nitratnegativer, positivkopier og tegninger. Fotografiene gjengir fyrstasjoner, fyrlamper, fyrbygninger, fartøy, sireneanlegg, tåkesignal, apparater og merker. Fotografiene er registrert i serie U. Her er fyr og fyrlamper mv. registrert etter navn, gjerne også med angivelse av kommune/fylke.

Riksantikvaren har digitalisert mesteparten av Fyrdirektoratets kart, tegninger og fotografier.

Bente Hartviksen